

KR-ARCHEO KINGA RYBA

32-860 Czehów, ul. ks. Bulandy 35
tel. 0509 25 66 11
e-mail: kingryb@wp.pl

PROGRAM PRAC ARCHEOLOGICZNYCH

przygotowany dla inwestycji p.n.:

**„Budowa sieci kanalizacji sanitarnej w miejscowościach: Niegosławice,
Książnice, Słupia, Karsy Duże i Karsy Małe”.**

Kielce, lipiec 2017 r.

SPIS TREŚCI

- I. Założenia wstępne***
- II. Ochrona zabytków archeologicznych***
- III. Postulowany przebieg prac archeologicznych***
- IV. Podstawa prawna***
- V. Dokumentacja graficzna***

I. Założenia wstępne

Inwestor: Gmina Pacanów, ul. Rynek 15, 28-133 Pacanów.

Wykonawca programu prac archeologicznych: Pracownia Archeologiczna „Kr-Archeo” Kinga Ryba, ul. Ks. Bulandy 35, 32-860 Czchów.

Niniejszy program prac archeologicznych został przygotowany dla inwestycji celu publicznego polegającej na budowie sieci kanalizacji sanitarnej w miejscowościach: Niegosławice, Książnice, Słupia, Karsy Duże i Karsy Małe w gm. Pacanów. Analizowana inwestycja została uzgodniona ze stanowiska konserwatorskiego pismami znak: IA.5152.149.2016.C z dnia 18.08.2016r, IA.5151.1.2017 z dnia 05.01.2017r, IA.5151.6.2017 z dnia 24.01.2017r, IA.5151.119.2.2016.C z dnia 12.01.2017r, IA.5151.111.1.2016.C z dnia 19.12.2016r, IA.5151.112.1.2016.C z dnia 19.12.2016r

Na etapie uzgodnienia, Świętokrzyski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Kielcach (ŚWKZ Kielce) nałożył na inwestora obowiązek zapewnienia nadzoru archeologicznego nad całością prac ziemnych związanych z realizacją przedmiotowej inwestycji, jak również obowiązek zapewnienia ratowniczych badań wykopaliskowych na odcinkach kolizji trasy inwestycji z wyznaczonymi strefami stanowisk archeologicznych obszarów: AZP 95-66, AZP 96-67, oraz AZP 95-67. Na tym etapie uzgodnień dotyczących inwestycji w wytycznych konserwatorskich nie określono niezbędnego areалу pod wskazane badania wykopaliskowe. Zakres i rodzaj badań archeologicznych miał zostać zaproponowany w przygotowanym na potrzeby inwestycji **programie prac archeologicznych**. Program ten, po akceptacji w Inspekcji Archeologicznej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Kielcach, ma stanowić załącznik do decyzji konserwatorskiej wydanej w trybie art. 31 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (zwana dalej o.z.o.z.), określającej zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych towarzyszących przedmiotowej inwestycji.

Przygotowanie programu inwestor, Gmina Pacanów, zlecił Pracowni Archeologicznej „Kr-Archeo” Kinga Ryba, na podstawie Umowy nr 94/2017 z dnia 30.01.2016r. Program prac, zgodnie z wytycznymi konserwatorskimi, wykonany został w oparciu o kwerendę gabinetową oraz weryfikację terenową, przeprowadzoną na całej trasie przebiegu inwestycji wiosną 2017 r. (warunki pogodowe były sprzyjające do wykonania rozpoznania terenowego). W programie przede wszystkim zawarto analizę oddziaływania inwestycji na zabytki archeologiczne, zlokalizowane na trasie inwestycji, jak i w jej bezpośrednim sąsiedztwie, a także zaproponowano rodzaj i zakres niezbędnych badań archeologicznych, koniecznych dla właściwej ochrony tych zabytków.

Głównym celem *Programu* jest zaplanowanie z wyprzedzeniem badań archeologicznych na odcinkach kolizji trasy przebiegu inwestycji ze stanowiskami archeologicznymi, których właściwa

ochrona konserwatorska wymaga przeprowadzenia takich badań, określenie rodzaju i zakresu tych badań (o czym stanowi m.in. art. 31 ustawy o.z.o.z.), lokalizacji wykopów badawczych z uwzględnieniem warunków terenowych, jak również analiza oddziaływania inwestycji na zabytki archeologiczne. W konsekwencji Program ma przełożenie na realne określenie zagrożeń inwestycyjnych dla zabytków, wskazanie miejsc, w których realizacja inwestycji może napotkać na trudności wynikające z konieczności ochrony zabytków archeologicznych oraz oszacowanie kosztów badań archeologicznych i innych działań związanych z ochroną zabytków archeologicznych.

Art.31

ust.1a. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować:

1) roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo

2) roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego

– jest obowiązana, z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1, pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków.

ust. 2. Zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych, o których mowa w ust. 1a, ustala wojewódzki konserwator zabytków w drodze decyzji, wyłącznie w takim zakresie, w jakim roboty budowlane albo roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, zniszczą lub uszkodzą zabytek archeologiczny.

3. Egzemplarz dokumentacji badań, o których mowa w ust. 1, podlega po ich zakończeniu nieodpłatnemu przekazaniu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

II. Ochrona zabytków archeologicznych

- wyniki przejścia terenowego trasy inwestycji

Zabytki archeologiczne – dotychczasowe prace archeologiczne

Przedmiotem ochrony w przypadku analizowanej inwestycji są stanowiska archeologiczne znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji konserwatorskiej. Żadne z nich nie jest objęte ochroną na podstawie wpisu do rejestru zabytków. Stanowiska te zostały odkryte w latach 1993 i 1994 w trakcie badań powierzchniowych Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) obszarów nr: 95-66, 96-67, oraz 95-67. Część stanowisk (głównie na terenie msc. Książnice, Pacanów Sroczków) została ponownie zweryfikowana powierzchniowo w roku 2009 przez ekipę badawczą pod kierunkiem S. Wilka z Muzeum Karkonoskiego w Jeleniej Górze. Poza tym w obrębie stanowiska nr 12 w Karsach Małych (AZP 96-67/24) prowadzone były w roku 1993 badania wykopaliskowe przez K. Garbacza. Wyniki tych prac potwierdziły znaną z badań AZP chronologię stanowiska (okres wpływów rzymskich oraz wczesne średniowiecze). Kolejnym, regularnie badanym wykopaliskowo jest stanowisko 2 w Książnicach (AZP 96-67/100). Pierwsze badania w obrębie tego stanowiska zostały przeprowadzone w roku 2001 w związku z inwestycją polegającą na budowie linii światłowodowej. W trakcie tych prac odkryto kilka grobów szkieletowych z okresu neolitu. Od roku 2003 stanowisko jest badane przez archeologa Stanisława Wilka z Muzeum Karkonoskiego w Jeleniej Górze. W trakcie trwających 13 lat badań okazało się, iż stanowisko Książnice 2 (AZP 95-67/100) to wielokulturowa osada i cmentarzysko z okresu neolitu i wczesnej epoki brązu (cmentarzysko szkieletowe kultury lubelsko-wołyńskiej, osada kultury pucharów lejkowatych, cmentarzysko i osada kultury złockiej, cmentarzysko kultury ceramiki sznurowej, cmentarzysko i osada kultury mierzanowickiej).

AZP 95-66

- nr 50 Chrzanów, stan. 1;

AZP 95-67

- nr 99 Książnice „Zamczysko”, stan. 1;
- nr 100 Książnice, stan. 2;
- nr 101 Książnice, stan. 3;
- nr 103 Książnice, stan. 5;
- nr 104 Książnice, stan. 6;
- nr 144 Książnice, stan. 11;
- nr 109 Karsy Małe, stan. 2;
- nr 110 Karsy Małe, stan. 3;
- nr 129 Pacanów, stan. 15;
- nr 130 Pacanów, stan. 16;
- nr 131 Słupia, stan. 1;
- nr 140 Niegostawice, stan. 2;

- nr 141 Niegosławice, stan. 3;

AZP 96-67

- nr 3 Słupia, stan. 9;
- nr 11 Słupia, stan. 17;
- nr 12 Słupia, stan. 18;
- nr 18 Karsy Duże, stan. 4;
- nr 24 Karsy Małe, stan. 9;
- nr 25 Karsy Małe, stan. 10;
- nr 26 Karsy Małe, stan. 11;
- nr 27 Karsy Małe, stan. 12;

Dla ww. stanowisk, do niniejszego opracowania, załączono Karty Ewidencji Stanowisk Archeologicznych poszczególnych obszarów AZP, wykonane przez A i B Matoga. Jak również karty z weryfikacji powierzchniowej stanowisk z roku 2009 wykonane przez S. Wilka.

Uwarunkowania geograficzne

Obszar, na którym realizowana będzie inwestycja, znajduje się w części wyżynnej gminy Pacanów, usytuowanej w obrębie Niecki Nidziańskiej obszaru wyżyny Małopolskiej. Dominującymi glebami tego terenu są w części wyżynnej lessy, w miejscu gdzie wysoczyzna przechodzi w terasę zalewową iły górnioiocieńskie oraz wykształcone w plejstocenie piaski i gliny zwałowe. Takie ukształtowanie terenu oraz warunki glebowe i hydrograficzne sprzyjały pradziejowemu osadnictwu. Jak wykazały badania powierzchniowe AZP największa ilość stanowisk archeologicznych związanych z osadnictwem: neolitycznym, epoki brązu (kultura łużycka), okresu wpływów rzymskich (kultura przeworska) a także wczesnośredniowiecznym znajduje się na północ od Kanału strumień. Na południe od rzeki osadnictwo rejestrowane jest sporadycznie.

Wyniki prospekcji powierzchniowej trasy inwestycji – 2017 r.

Wiosną 2017 r. przeprowadzono rozpoznanie powierzchniowe wzdłuż trasy planowanej do realizacji kanalizacji sanitarnej. Wyniki prospekcji stanowią istotny element *Programu*. Zgodnie z wytycznymi konserwatorskimi (por. IA.5152.149.2016.C z dnia 18.08.2016r) prospekcją objęto wszystkie możliwe dla obserwacji powierzchniowej odcinki, w tym pola orne, nieużytki, lokalne wywierzyska kopalni, osuwiska.

W toku prospekcji stwierdzono:

1. Dotychczasowe wyniki badań archeologicznych, w tym: badań AZP, późniejszych weryfikacji terenowych, badań wykopaliskowych, jak również dotychczasowe studia archeologiczne odnoszące się do osadnictwa pradziejowego i historycznego na lessach małopolskich

i w dorzeczu Wisły, uwzględniająca aspekty geograficzno-przyrodnicze, wskazują jednoznacznie, że podczas realizacji przedmiotowej inwestycji należy spodziewać się obecności struktur i nawarstwień archeologicznych, które mogą zostać naruszone przez inwestycję. Co więcej – **należy spodziewać się znacznie większego zasięgu występowania zabytków archeologicznych w ramach znanych już stanowisk archeologicznych, jak również ujawnienia znacznej ilości nowych, dotychczas niezewidencjonowanych zabytków-stanowisk archeologicznych. Brak w chwili obecnej na powierzchni stanowisk zabytków archeologicznych nie wyklucza obecności podziemnych struktur i nawarstwień archeologicznych.**

2. Obecność ruchomego materiału zabytkowego, w postaci drobnych ułamków naczyń glinianych, na powierzchni stanowisk: Słupia 9 (AZP96-67/3), Książnice 3 (AZP95-67/101) oraz Karsy Małe 12 (AZP96-67/ 27). Zbiór stanowią fragmenty nie charakterystyczne jak w przypadku stanowiska Słupia 9 (AZP96-67/3) oraz typowe dla kultury przeworskiej okresu wpływów rzymskich w obrębie stanowiska Karsy Małe 12 (AZP96-67/ 27) i okresu średniowiecza w obrębie stanowiska Książnice 3 (AZP95-67/101).
3. W przypadku pozostałych stanowisk archeologicznych, których zasięg koliduje z trasą planowanej inwestycji, nie natrafiono na powierzchni na ruchomy materiał zabytkowy. Wynikać to może ze słabej widoczności zagospodarowanych rolniczo w chwili przeprowadzenia prospekcji terenowej pól uprawnych.

III. Postulowany przebieg prac archeologicznych

Planowana do realizacji inwestycja celu publicznego polegająca na **budowie sieci kanalizacji sanitarnej w miejscowościach: Niegosławice, Książnice, Słupia, Karsy Duże i Karsy Małe**, prowadzona będzie przez tereny bogate osadniczo, a tym samym w znacznym stopniu oddziaływać będzie na znane z wcześniejszych prac archeologicznych stanowiska.

Wobec powyższego postuluje się:

1. **Przeprowadzenie nadzoru archeologicznego** (zgodnie z wytycznymi konserwatorskimi) nad pracami ziemnymi na całej długości analizowanej inwestycji. Nadzór archeologiczny będzie miał charakter prewencyjny, ukierunkowany zostanie na ochronę zabytków archeologicznych, w tym ewentualnych struktur i nawarstwień archeologicznych, zagrożonych zniszczeniem przez realizację tej inwestycji.
2. Nadzór archeologiczny obejmować winien wszelkie prace ziemne związane z realizacją inwestycji.
3. W przypadku ujawnienia w trakcie trwania nadzoru archeologicznego struktur i nawarstwień archeologicznych, należy je zadokumentować, namierzyć i zabezpieczyć. Fakt ten należy zgłosić do ŚWKZ Kielce – Wydziału Zabytków Archeologicznych, Techniki i Rejestru Zabytków Archeologicznych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Kielcach. Jeżeli struktury takie wymagać będą przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych (opis poniżej), zakres niezbędnych prac wykopaliskowych należy każdorazowo uzgodnić z ŚWKZ Kielce.
4. W granicach stanowisk zagrożonych zniszczeniem należy zapewnić badania archeologiczne w formie **wyprzedzających badań wykopaliskowych** – a jeżeli dostępność terenu nie pozwoli na założenie regularnych wykopów badawczych, zaleca się wykonanie **badania sondażowych lub interwencyjnych**. Szerokość i długość wykopów badawczych opisano poniżej dla poszczególnych stanowisk.

Badania te należy wykonać przed rozpoczęciem prac budowlanych. Do odhumusowania można zastosować sprzęt mechaniczny, **ale tylko i wyłącznie w sytuacji, kiedy sprzęt ten nie będzie naruszał i niszczył nawarstwień kulturowych oraz struktur archeologicznych**. Zaleca się stosowanie minikoparek wyposażonych w łchy przeznaczone do skarpowania, tzw. „skarpówki” – ich równie ostrze pozwala na prowadzenie dostatecznie dokładnej obserwacji odsłanianej powierzchni, zaś w sytuacji natrafienia na struktury archeologiczne, minimalizuje stopień naruszenia tych struktur.

W trakcie prac powinna powstać standardowa dokumentacja badawcza (rysunkowa, fotograficzna, pomiarowa) poszczególnych poziomów i obiektów archeologicznych wraz z ich opisem.

W sytuacji realizowania badań na stanowiskach badanych w latach wcześniejszych, należy dowiązać się do tych badań, do siatki arowej, jeżeli została założona dla stanowiska, jak również do metodyki dotychczas prowadzonych badań.

W chwili opracowania Programu w obowiązującym Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 czerwca 2017 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2017.1265) nie określono elementów, jakie winna zawierać dokumentacja z badań archeologicznych przy zabytkach niewpisanych do rejestru - § 21. Odnosi się tylko do obiektów rejestrowych. Należy zatem przyjąć ogólne standardy badawcze oparte m.in. na wytycznych Narodowego Instytutu Dziedzictwa lub wcześniejszych standardach określonych w nieobowiązującym już Rozporządzeniu w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych, a także innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych (Dz. U. 2015.1789).

5. W przypadku stanowisk:

Niegosławice, stan. 2(AZP 95-67/140)
Pacanów, stan. 15(AZP 95-67/129);
Karsy Duże, stan. 4(AZP 96-67/18);
Karsy Małe, stan. 10(AZP 96-67/25);
Słupia, stan. 17(AZP 96-67/11);

Niegosławice, stan. 3(AZP 95-67/141);
Pacanów, stan. 16(AZP 95-67/130);
Karsy Małe, stan. 11(AZP 96-67/26);
Karsy Małe, stan. 3(AZP 95-67/110);
Chrzanów, stan. 1(AZP 95-66/50);

Wystarczającą formą ochrony będzie zapewnienie **badanych archeologicznych w formie nadzoru archeologicznego** podczas realizacji prac ziemnych przedmiotowej inwestycji. Stanowiska te nie występują w kolizji z trasą inwestycji a jedynie w jej bezpośrednim sąsiedztwie.

6. W przypadku stanowiska **Słupia, stan. 18(AZP 96-67/12); – RYS. 6 ;**

- prospekcja terenowa wykonana na potrzeby niniejszego programu, przyniosła negatywną weryfikację tego stanowiska. Ingerencja planowanej inwestycji w granice tego stanowiska wyznaczone podczas badań AZP jest nieznaczna i odnosi się do jego strefy peryferyjnej, poza tym dlatego też wydaje się, że dla właściwej ochrony tego stanowiska **wystarczy zapewnienie badań archeologicznych w formie ścisłego nadzoru archeologicznego** nad pracami ziemnymi

prowadzonymi w granicach, jak i bezpośrednim sąsiedztwie tego stanowiska. Należy się jednak liczyć, iż nadzór ten może zostać rozszerzony o ratownicze badania wykopaliskowe lub interwencyjne (w przypadkach kiedy nie będzie możliwości otworzenia regularnego wykopu badawczego) w chwili ujawnione struktur i nawarstwień archeologicznych, wymagających takich badań. Odcinki inwestycji wytypowane pod prace archeologiczne w obrębie ww. stanowiska zostały zaznaczone na mapie projektowej w skali 1:1000 – RYS. 6 ;

7. W przypadku stanowiska Książnice „Zamczysko”, stan. 1(AZP 95-67/99) – RYS 19;

- prospekcja terenowa wykonana na potrzeby niniejszego programu, przyniosła pozytywną weryfikację tego stanowiska. Trasa inwestycji bezpośrednio nie koliduje z zasięgiem stanowiska znanego z badań AZP, jednakże znajduje się w jego bezpośrednim sąsiedztwie dlatego też wydaje się, że dla właściwej ochrony tego stanowiska **należy zapewnić badania archeologiczne w formie ścisłego nadzoru archeologicznego** nad pracami ziemnymi inwestycji. Należy się jednak liczyć, iż nadzór ten może zostać rozszerzony o ratownicze badania wykopaliskowe lub interwencyjne (w przypadkach kiedy nie będzie możliwości otworzenia regularnego wykopu badawczego) w chwili ujawnione struktur i nawarstwień archeologicznych, wymagających takich badań. Odcinki inwestycji wytypowane pod prace archeologiczne w obrębie ww. stanowiska zostały zaznaczone na mapie projektowej w skali 1:1000 – RYS. 19 ;

8. W przypadku stanowiska Karsy Małe, stan. 9(AZP 96-67/24) – RYS 13;

- prospekcja terenowa wykonana na potrzeby niniejszego programu, przyniosła negatywną weryfikację tego stanowiska. Ingerencja planowanej inwestycji w granice tego stanowiska wyznaczone podczas badań AZP jest nieznaczna i odnosi się do jego strefy peryferyjnej, poza tym trasa inwestycji zaprojektowana została w pasie drogowym co uniemożliwia otworzenie regularnych wykopów badawczych. Wobec powyższego wydaje się, że dla właściwej ochrony tego stanowiska **wystarczy zapewnienie badań archeologicznych w formie ścisłego nadzoru archeologicznego** nad pracami ziemnymi prowadzonymi w granicach, tego stanowiska. Zarówno na odcinku głównej nitki kanalizacji jak i na przyłączy kanalizacyjnym. Należy się jednak liczyć, iż nadzór ten może zostać rozszerzony o ratownicze badania interwencyjne (w przypadkach kiedy nie będzie możliwości otworzenia regularnego wykopu badawczego) w chwili ujawnione struktur i nawarstwień archeologicznych, wymagających takich badań. Odcinki inwestycji wytypowane pod prace archeologiczne w obrębie ww. stanowiska zostały zaznaczone na mapie projektowej w skali 1:1000 – RYS. 13;

9. W przypadku stanowiska Książnice, stan. 11(AZP 95-67/144) – RYS 21;

- prospekcja terenowa wykonana na potrzeby niniejszego programu, przyniosła negatywną weryfikację tego stanowiska. Ingerencja planowanej inwestycji w granice tego stanowiska jest nieznaczna i odnosi się do jego strefy peryferyjnej, jednakże wykonane w 2008 roku zdjęcia lotnicze tego terenu ukazały dużych rozmiarów koliste zaciemnienie (być może ślad po grodzisku stożkowatym oraz ślady obiektów archeologicznych być może pozostałości założeń mieszkalnych – por. karta KESA). Trasa inwestycji zaprojektowana została w pasie drogowym co utrudnia otworzenie regularnych wykopów badawczych. Wobec powyższego wydaje się, że dla właściwej ochrony tego stanowiska **wystarczy zapewnienie badan archeologicznych w formie ścisłego nadzoru archeologicznego** nad pracami ziemnymi prowadzonymi w granicach, tego stanowiska. Zarówno na odcinku głównej nitki kanalizacji jak i na przyłączy kanalizacyjnym. Należy się jednak liczyć, iż nadzór ten może zostać rozszerzony o ratownicze badania interwencyjne (w przypadkach kiedy nie będzie możliwości otworzenia regularnego wykopu badawczego) lub wykopaliskowe w chwili ujawnione struktur i nawarstwień archeologicznych, wymagających takich badań. Odcinki inwestycji wytypowane pod prace archeologiczne w obrębie ww. stanowiska zostały zaznaczone na mapie projektowej w skali 1:1000 – RYS. 21;

10. Stanowiska które należy objąć wyprzedzającymi badaniami wykopaliskowymi:

Książnice, stan. 2(AZP 95-67/100);	Książnice, stan. 3(AZP 95-67/101);
Książnice, stan. 5(AZP 95-67/103);	Karsy Małe, stan. 2(AZP 95-67/109);
Karsy Małe, stan. 12(AZP 96-67/27);	Słupia, stan. 1(AZP 95-67/131);
Słupia, stan. 9(AZP 96-67/3);	

Odcinki inwestycji wytypowane pod badania wykopaliskowe w obrębie ww. stanowisk archeologicznych zostały zaznaczone na mapie projektowej w skali 1:1000. Został też obliczony szacunkowy areal w obrębie każdego stanowiska. Szerokość wykopów badawczych powinna wynosić od 2-3m, w zależności od dostępności terenu jak również od szerokości wykopów budowlanych i ewentualnych zniszczeń struktur archeologicznych. Jeżeli przewidywane będzie skarpowanie wykopów budowlanych na tych odcinkach, szerokość wykopów badawczych winna uwzględniać ten element. Zgodnie z projektem budowlanym na niektórych odcinkach inwestycji w jednym wykopie prowadzona jest sieć kanalizacji ciśnieniowej i grawitacyjnej, automatycznie w takich przypadkach szerokość wykopów budowlanych jest większa. **Szacunkowy areal w obrębie poszczególnych stanowisk będzie obliczony dla wykopów o szerokości 2,5m.**

11. W przypadku stanowiska Książnice, stan. 2(AZP 95-67/100) – RYS. 22;

- **należy wykonać wyprzedzające badania wykopaliskowe** w granicach działek nr ewid. 58/1, 60, 61/1, 61/262, 63, 64, 66, 314, 73/1 (odcinek o łącznej długości około 340m).

łącznie zakładana powierzchnia pod badania: około 8,5 ara.

- z racji iż stanowisko jest regularnie badane wykopaliskowo od roku 2001 należy dostosować dokumentację z badań inwestycyjnych do istniejącej już dokumentacji badawczej prowadzonej w obrębie stanowiska (m.in. dowiązać się do istniejącej siatki arowej).

- szczególnie dokumentacyjne należy uzgodnić z prowadzącym badania wykopaliskowe w obrębie stanowiska Stanisławem Wilkiem z Muzeum Karkonoskiego w Jeleniej Górze.

Odcinki inwestycji wytypowane pod prace archeologiczne w obrębie ww. stanowiska zostały zaznaczone na mapie projektowej w skali 1:1000 – RYS. 22;

12. W przypadku stanowiska Książnice, stan. 3(AZP 95-67/101)- RYS 18;

- **należy wykonać wyprzedzające badania wykopaliskowe** po trasie planowanej do realizacji inwestycji zgodnie z projektem budowlanym w obrębie dz. nr ewid. 123, 124/4, 124/5, 124/7, 313/3 (odcinek o łącznej długości około 260m).

- **należy objąć ścisłym nadzorem archeologicznym** odcinek inwestycji planowany do realizacji w drodze utwardzonej na dz. nr ewid. 154. Odcinek ten znajduje się poza zasięgiem znanego z badań AZP stanowiska 3 w Książnicach, jednak w trakcie prospekcji terenowej po obu stronach drogi rejestrowano średniowieczny materiał zabytkowy. Należy się więc liczyć, iż nadzór ten może zostać rozszerzony o ratownicze badania wykopaliskowe lub interwencyjne (w przypadkach kiedy nie będzie możliwości otworzenia regularnego wykopu badawczego) w chwili ujawnione struktur i nawarstwień archeologicznych, wymagających takich badań.

Odcinki wytypowane pod badania archeologiczne i ścisły nadzór archeologiczny zaznaczono na RYS. 18 dołączonym do programu.

łącznie zakładana powierzchnia wykopów badawczych – około 6,5 ara

Odcinki inwestycji wytypowane pod prace archeologiczne w obrębie ww. stanowiska zostały zaznaczone na mapie projektowej w skali 1:1000 – RYS. 18;

13. W przypadku stanowiska Książnice, stan. 5(AZP 95-67/103) – RYS. 22;

- **należy wykonać wyprzedzające badania wykopaliskowe** po trasie planowanej do realizacji inwestycji zgodnie z projektem budowlanym w obrębie dz. nr ewid. 2, 72/1, 3, 53, 47 (odcinek o łącznej długości około 220m).

łącznie zakładana powierzchnia pod badania: około 5,5 ara

Odcinki inwestycji wytypowane pod prace archeologiczne w obrębie ww. stanowiska zostały zaznaczone na mapie projektowej w skali 1:1000 – RYS. 22;

14. W przypadku stanowiska **Karsy Małe, stan. 2(AZP 95-67/109) – RYS. 11;**
- **należy wykonać wyprzedzające badania wykopaliskowe** po trasie planowanej do realizacji inwestycji zgodnie z projektem budowlanym w obrębie dz. nr ewid. 213 (odcinek o łącznej długości około 70m).
łącznie zakładana powierzchnia pod badania: około 1,75 ara
Odcinki inwestycji wytypowane pod prace archeologiczne w obrębie ww. stanowiska zostały zaznaczone na mapie projektowej w skali 1:1000 – RYS. 11;
15. W przypadku stanowiska **Karsy Małe, stan. 12(AZP 96-67/27) - RYS. 14;**
- **należy wykonać wyprzedzające badania wykopaliskowe** po trasie planowanej do realizacji inwestycji zgodnie z projektem budowlanym w obrębie dz. nr ewid. 46/11, 47/13, 47/17, 48/11, 48/7, 45/9 (odcinek o łącznej długości około 200m).
Odcinki wytypowane pod badania archeologiczne zaznaczono na RYS. 14 dołączonym do programu.
łącznie zakładana powierzchnia wykopów badawczych – około 5 arów.
Odcinki inwestycji wytypowane pod prace archeologiczne w obrębie ww. stanowiska zostały zaznaczone na mapie projektowej w skali 1:1000 – RYS. 14;
16. W przypadku stanowiska **Słupia, stan. 1(AZP 95-67/131) – RYS. 5;**
- **należy wykonać wyprzedzające badania wykopaliskowe** po trasie planowanej do realizacji inwestycji zgodnie z projektem budowlanym w obrębie dz. nr ewid. 1185, 150/2, 152/3, 156 (odcinek o łącznej długości około 130m).
Odcinki wytypowane pod badania archeologiczne zaznaczono na RYS. 5 dołączonym do programu.
łącznie zakładana powierzchnia wykopów badawczych – około 3,5 arów.
Odcinki inwestycji wytypowane pod prace archeologiczne w obrębie ww. stanowiska zostały zaznaczone na mapie projektowej w skali 1:1000 – RYS. 5;
17. W przypadku stanowiska **Słupia, stan. 9(AZP 96-67/3) – RYS. 6;**
- **należy wykonać wyprzedzające badania wykopaliskowe** po trasie planowanej do realizacji inwestycji zgodnie z projektem budowlanym w obrębie dz. nr ewid. 58, 1060, 60 (odcinek o łącznej długości około 400m).
Odcinki wytypowane pod badania archeologiczne zaznaczono na RYS. 6 dołączonym do programu.
łącznie zakładana powierzchnia wykopów badawczych – około 10 arów.

Odcinki inwestycji wytypowane pod prace archeologiczne w obrębie ww. stanowiska zostały zaznaczone na mapie projektowej w skali 1:1000 – RYS. 6;

18. Dalsze postępowanie z zabytkami archeologicznymi:

Materiał zabytkowy pozyskany w trakcie realizacji prac archeologicznych towarzyszących przedmiotowej inwestycji, po zadokumentowaniu, zinwentaryzowaniu i opracowaniu (w tym wyrysowaniu, sfotografowaniu oraz określeniu przynależności chronologiczno-kulturowej), powinien zostać przekazany do jednostki muzealnej. W pierwszej kolejności należy podjąć starania, aby zabytki te trafiły do Muzeum Archeologicznego „Krzemionki” w Ostrowcu Św., gdzie znajdują się już lub zostaną przekazane dotychczasowe zabytki archeologiczne z badań archeologicznych w rejonie Pacanowa. Jeżeli Muzeum w Krzemionkach nie wyrazi gotowości przyjęcia zabytków archeologicznych z tej inwestycji, należy poszukać innej jednostki muzealnej, przede wszystkim z terenu woj. świętokrzyskiego. Ewentualność stanowią mogą jednostki związane z krakowskimi instytucjami badawczymi (np. IAiE PAN, Instytut Archeologii UJ).

Sposób prowadzenia inwentaryzacji należy uzgodnić i wykonać wg zaleceń Muzeum.

19. Przewiduje się, iż powierzchnia pod wyprzedzające badania archeologiczne prowadzone przy realizacji przedmiotowej inwestycji, wyniesie łącznie ok. 40 arów.

Areał ten może ulec zmianie, jeżeli w trakcie trwania nadzoru archeologicznego lub szczegółowego nadzoru archeologicznego ujawnione zostaną nowe, dotychczas nieznanne struktury i nawarstwienia archeologiczne, których właściwa ochrona będzie wymagała podjęcia badań wykopaliskowych lub sondażowych.

łącznie: - nadzór archeologiczny	–	całość inwestycji
- badania wykopaliskowe (względnie badania sondażowe lub interwencyjne)	–	ok. 40 arów

- ścisły nadzór archeologiczny zgodnie z załącznikiem graficznym dołączonym do programu.

PRACOWNIA ARCHEOLOGICZNA
„KR-ARCHEO”
Kinga Ryba
32-860 Czychów, ul. ks. Bulandy 35
tel. 0509 256611
NIP 869-166-71-70, Reg. 120427547

IV. Podstawa prawna (aktualna w chwili wykonywania Programu)

IV.1

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2014.1446)

Art. 3. Użyte w ustawie określenia oznaczają: (...) 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem; (...) 11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

Art. 6.1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania: (...) 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,

Art. 31.

1a.

Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować:

- 1) roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo
  - 2) roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego – jest obowiązana, z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1, pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków.
- 2.** Zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych, o których mowa w ust. 1a, ustala wojewódzki konserwator zabytków w drodze decyzji, wyłącznie w takim zakresie, w jakim roboty budowlane albo roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, zniszczą lub uszkodzą zabytek archeologiczny.
- 3.** Egzemplarz dokumentacji badań, o których mowa w ust. 1, podlega po ich zakończeniu nieodpłatnemu przekazaniu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

Art. 32. 1. Kto, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany:

- 1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;
  - 2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;
  - 3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta, (burmistrza, prezydenta miasta).
- 2.** Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1 pkt 3.
- 3.** Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany w terminie 5 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 pkt 3 i ust. 2, dokonać oględzin odkrytego przedmiotu.
- 4.** Jeżeli w terminie, określonym w ust. 3, wojewódzki konserwator zabytków nie dokona oględzin odkrytego przedmiotu, przerwane roboty mogą być kontynuowane.
- 5.** Po dokonaniu oględzin odkrytego przedmiotu wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję:
- 1) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot nie jest zabytkiem;
  - 2) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot jest zabytkiem, a kontynuacja robót nie doprowadzi do jego zniszczenia lub uszkodzenia;
  - 3) nakazującą dalsze wstrzymanie robót i przeprowadzenie, na koszt osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej finansującej te roboty, badań archeologicznych w niezbędnym zakresie.
- 6.** Roboty nie mogą być wstrzymane na okres dłuższy niż miesiąc od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.

7. Jeżeli w trakcie badań archeologicznych zostanie odkryty zabytek posiadający wyjątkową wartość, wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o przedłużeniu okresu wstrzymania robót. Okres wstrzymania robót nie może być jednak dłuższy niż 6 miesięcy od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.

8. Po zakończeniu badań archeologicznych, o których mowa w ust. 5 pkt 3, wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję pozwalającą na kontynuację przerwanych robót.

9. W przypadku odkrycia przedmiotu, o którym mowa w ust. 1, z wyłączeniem zabytków archeologicznych, w sprawach własności i wynagrodzenia dla znalazcy tego przedmiotu stosuje się odpowiednio art. 189 Kodeksu cywilnego.

Art. 33. 1. Kto przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta, (burmistrza, prezydenta miasta).

2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1.

3. W terminie 3 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 i 2, wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany dokonać oględzin znalezionej przedmiotu i miejsca jego znalezienia oraz, w razie potrzeby, zorganizować badania archeologiczne.

Art. 35. 1. Przedmioty będące zabytkami archeologicznymi odkrytymi, przypadkowo znalezionymi albo pozyskanymi w wyniku badań archeologicznych, stanowią własność Skarbu Państwa.

Art. 36. 1. Pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wymaga:

1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;

2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku; (...)

5) prowadzenie badań archeologicznych;

Art. 37e. Wymogi wobec osoby kierującej badaniami archeologicznymi

1. Badaniami archeologicznymi kieruje osoba, która ukończyła studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie, w zakresie archeologii i przez co najmniej 12 miesięcy brała udział w badaniach archeologicznych. Doświadczenie zawodowe może być nabyte poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

2. Przepis ust. 1 stosuje się do osób, które samodzielnie wykonują badania archeologiczne.

IV.2

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U.2016.290)

Art. 5. 1. Obiekt budowlany wraz ze związanymi z nim urządzeniami budowlanymi należy, biorąc pod uwagę przewidywany okres użytkowania, projektować i budować w sposób określony w przepisach, w tym techniczno-budowlanych, oraz zgodnie z zasadami wiedzy technicznej, zapewniając: (...)

7) ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską;

Art. 30. 7. Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, o której mowa w ust. 5, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, o którym mowa w ust. 1, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować: (...)

2) pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków;

Art. 39. 1. Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

3. W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

IV.4

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 czerwca 2017 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2017.1265)

§ 19.

1. Pozwolenie na poszukiwanie zabytków albo prowadzenie badań archeologicznych zawiera:

- 1) imię, nazwisko i adres lub nazwę, siedzibę i adres wnioskodawcy;
- 2) wskazanie miejsca poszukiwania zabytków albo wskazanie miejsca prowadzenia badań archeologicznych z określeniem współrzędnych geodezyjnych dla punktów załamania obszaru badań lub środka obszaru w przypadku obszarów o małej powierzchni, a w odniesieniu do polskich obszarów morskich, o których mowa w art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej, współrzędnych geograficznych naniesionych na morską mapę nawigacyjną;
- 3) zakres i sposób prowadzenia wskazanych w pozwoleniu poszukiwań zabytków albo badań archeologicznych;
- 4) informację, że postępowanie w sprawie wydanego pozwolenia może zostać wznowione, a następnie pozwolenie może zostać zmienione lub cofnięte na podstawie art. 47 ustawy;
- 5) wskazanie terminu ważności pozwolenia.

3. Pozwolenie na prowadzenie badań archeologicznych zawiera ponadto:

- 1) warunek polegający na obowiązku kierowania badaniami archeologicznymi albo samodzielnego wykonywania tych badań przez osobę wskazaną we wniosku o wydanie tego pozwolenia albo osobę spełniającą wymagania, o których mowa w art. 37e ust. 1 ustawy, w przypadku gdy osoba ta będzie wyłaniana w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego;
- 2) zobowiązanie wnioskodawcy do przekazania wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków imienia, nazwiska i adresu osoby, o której mowa w pkt 1, wraz z dokumentami potwierdzającymi spełnianie przez tę osobę wymagań, o których mowa w art. 37e ust. 1 ustawy, nie później niż w terminie 7 dni przed dniem rozpoczęcia badań archeologicznych, w przypadku gdy osoba ta zostanie wyłoniona w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego.

6. Pozwolenie na prowadzenie badań archeologicznych może określać warunki polegające na obowiązku:

- 1) zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków albo dyrektora urzędu morskiego o terminie rozpoczęcia i zakończenia wskazanych w pozwoleniu badań archeologicznych;
- 2) zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o terminie podjęcia określonych czynności związanych z wydanym pozwoleniem, przynajmniej 3 dni przed rozpoczęciem tych czynności;
- 3) dokonania szczegółowego rozpoznania terenowego i sporządzenia planu sytuacyjno-wysokościowego dla zabytku archeologicznego, zwłaszcza gdy ten zabytek posiada własną formę krajobrazową;
- 4) niezwłocznego zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków albo dyrektora urzędu morskiego o wszelkich zagrożeniach lub nowych okolicznościach ujawnionych w trakcie prowadzenia wskazanych w pozwoleniu badań archeologicznych;
- 5) niezwłocznego zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków albo dyrektora urzędu morskiego o przerwach we wskazanych w pozwoleniu badaniach archeologicznych, które mogą wpłynąć na zmianę programu tych badań;
- 6) prowadzenia dokumentacji przebiegu badań archeologicznych oraz opracowania wyników tych badań w sposób umożliwiający jednoznaczną identyfikację i dokładną przestrzenną lokalizację wszystkich czynności oraz dokonanych odkryć i przekazania jej wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w terminie 6 miesięcy od dnia zakończenia tych badań;
- 7) prowadzenia doraźnej konserwacji pozyskanych zabytków i przekazania ich wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w terminie 3 lat od dnia zakończenia badań archeologicznych;

- 8)** prowadzenia inwentaryzacji polowej pozyskanych zabytków i ich dokumentacji i przekazania jej wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w terminie 6 miesięcy od dnia zakończenia badań archeologicznych;
- 9)** sporządzenia sprawozdania z przeprowadzonych badań archeologicznych i przekazania tego sprawozdania wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w terminie 3 tygodni od dnia ich zakończenia;
- 10)** opracowania sposobu postępowania z zabytkiem po zakończeniu badań archeologicznych i przekazania go wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w terminie 3 miesięcy od dnia zakończenia tych badań;
- 11)** opracowania wyników badań archeologicznych i przekazania ich wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w terminie 3 lat od dnia ich zakończenia;
- 12)** uporządkowania terenu po zakończeniu badań archeologicznych;
- 13)** dokonywania odbioru częściowego i końcowego wykonanych badań archeologicznych z udziałem wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- 14)** podjęcia innych działań, które zapobiegą uszkodzeniu lub zniszczeniu zabytku, a w odniesieniu do pozwolenia dotyczącego polskich obszarów morskich, o których mowa w art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej, zapewnią bezpieczeństwo żeglugi.